

EĞİTİMİN GÖREV ve FONKSİYONLARI

Yard.Doç.Dr. Hasan Çelikkaya¹

Toplumlarda, özellikle demokratik ülkelerde topluma hizmet için kurulmuş müesseselerden biri, hatta birincisi (devletin kendisinden sonra) eğitim müessesesidir, denilebilir. Eğitim, gerek sosyal bir olay olarak, gerekse sosyal bir olgu olarak insanlıkla beraber vardır. Eğitimsiz bir toplumun görülmesi ve görülebilmesi asla mümkün değildir. Teşkilat yönünden her zaman ve her yerde bazı farklılıklara rastlamak gayet normaldir. Ama anne -babanın evladına verdiği eğitim (yönlendirme, bilgilendirme) ise temel bir eğitimidir, yokluğunu düşünmek bile mümkün değildir. Ancak diyebiliriz ki; aile eğitimi; plansız ve programsız tipik bir halk eğitimidir; bir sosyal eğitimidir; aile içinde, okulda olduğu gibi belirli bir ders günü, saati ve konusu yoktur. Hiçbir anne-babanın bir sabah kalkıp da "Haydi evlatlarım; toplanın, bakayım. Bugünkü dersimizin konusu yemek yeme adabı veya yatıp kalkma usûlleri, misafir ağırlama şekli " gibi planlı, programlı bir ders yaptığı görülemez ve gösterilemez. Onlar bu tür eğitimlerini ihtiyaç anında, hemen ve ihtiyaç kadar yaparlar. Mesela terbiye kurallarına uymayan bir söz veya hareket gördüklerinde genellikle hemen veya o olayın ardından "evladım, şöyle yenilir, şöyle içilir, şöyle yatılır, şöyle kalkılır, şöyle misafir ağırlanır..." şeklinde ikazlarını (yönlendirmelerini) yaparlar.

Okul ise örgün eğitimi, yani planlı ve programlı, teşkilatlı bir eğitimi temsil eder ve toplumda eğitim denildiği zaman ilk akla gelen de bu tür eğitimidir. Normal olarak okul eğitim ile aile eğitimi çatışmaz, yani çatışmamalıdır. Okul; aile eğitiminin yanlışlarını düzeltici, eksikliklerini tamamlayıcı, doğrularını ise geliştirici olmalıdır. Ayrıca öğrenciye ilmi (teknik) eğitim de vererek ülkenin ihtiyaç duyduğu alanlarda, ihtiyaç duyulan sayıda ve seviyede uzman elemanlar yetiştirmekle de görevlidir.

Eğitimin topluma olan hizmetlerini veya fonksiyonlarını önce iki grupta toplamak mümkündür:

A - Doğrudan (Açık) Hizmetleri:

Bu hizmetlere, eğitimin açık işlevleri veya görevleri de denebilir ki şöyle özetleyebiliriz:

1- Milli kültürü koruma, yaşatma ve geliştirme. Buna pratik bir ifade ile milli kültürü yeni nesle aşılama da denebilir.

2- Çocuğun Sosyalleştirilmesi. Buna, çocuğun topluma kazandırılması görevi de denebilir. Burada çocuğa milli değerler kadar, insani veya evrensel değerlerin tanıtılması ve kazandırılması da söz konusudur. Çünkü çocuk, büyüdüğünde

¹ Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Öğretim Üyesi

yalnız kendi toplumsal ilişkileriyle (kurallarıyla) karşılaşmayacak, çeşitli nedenlerle farklı toplumlarla da temaslar kuracaktır. Öyleyse çocuk, kendi toplumuna uyum kadar, başka toplumlara da uyum sağlamayı becerebilmelidir (Çelikkaya, 1995, s.38-39). Bu uyumun en sağlıklı bir şekilde gerçekleştirileceği yer de hiç şüphesiz okuldur, yani eğitim müessesidir.

3- Üstün vasıflı devlet adamları ve komutanlar yetiştirme. Buna eğitimin siyasi (doğrudan, devlete ait) görevi de denir. Zira bir devletin; varlığını sağlıklı ve güvenli bir şekilde devam ettirebilme ve olabildiğince uzun ömürlü olabilmesi, hiç şüphesiz, yöneticilerinin de üstün vasıflı olmalarına bağlıdır, hatta onların bu vasıflarıyla doğru orantılıdır, denebilir

Bu sebepten toplumlarda eğitimin bu görevine de sürekli önem verilmekte ve bunun için özel eğitim kurumları bile kurulmuş ve kurulmaktadır. Osmanlılardaki "Enderun" mektebi, bugünkü Siyasal Bilgiler Fakülteleri, hatta Hukuk Fakülteleri ve Harp Akademileri bu alanın açık örnekleridir. "Şehzadehan Mektepleri" (Akyüz, 1992, s.52) de yine bu gruba dahildir.

Bilindiği üzere Enderun'a özellikle devşirme ve üstün kabiliyetli çocuklar alınır ve özel eğitime tabii tutulurlar (Akyüz, 1994, s.79), devletin, sadrazamlığa kadar, en üst görevler ve makamlar onlara tevdi edilirdi. Amaç, toplumda adaleti gerçekleştirmek ve devletin bekasını temin etmektir. Bunların toplumda yakınları ve kan akrabaları gibi genellikle insanın adaleti tatbikinde güçlük çıkaran faktörler bulunmadığından, doğru olan hükümlerini daha rahat uygulamaya koyabiliyorlardı.

Keza padişahın sonra kimin devlet başkanı olacağı önceden belli olduğundan, şehzadeler* özel eğitime tabii tutuluyor ve neticede küçük yaşta büyük işler başarabilecek duruma geliyorlardı. Daha on dört yaşında iken kendisine taht tevdi edilen Fatih'in; Balkanların karışması neticesinde Manisa'ya çekilmiş bulunan babasına: 'eğer Padişah sizseniz, buyurunuz, tahtınıza oturunuz. Yok, eğer Padişah ben isem, o zaman, emrediyorum; buyurunuz, ordunun başına geçiniz...' şeklindeki tavrı, bu konunun en tipik ve en ideal örneğidir, denebilir.

Demokrasi; medeni toplumun en ideal yönetim biçimi olmakla beraber, bu açıdan, bazen, yönetim uzmanlığından ve tecrübesinden yoksun kişilerin, devlet yönetimine gelmeleri gibi, olumsuz örneklerle de fırsat verebilmektedir. Bu eksikliğin giderilebilmesi için daha fazla titizlik gösterilmesi en halisane dileğimizdir.

Bu göreve; devletin, kendisi için eğitimden beklediği görev de denilebildiğinden, tamamen millî bir nitelik taşır (Çelikkaya, 1990. s.67-72). Bu açıdan Türk eğitiminin amacı, iyi bir Türk vatandaşı; Rus eğitimininki, iyi bir Rus vatandaşı; Amerikan eğitimininki de iyi bir Amerikalı... yetiştirmektir, denebilir. Bu da, gayet normal bir hadisedir.

Aksini düşünmek bile mümkün değildir. Zira her canlı gibi her devlet de, kendini ayakta tutacak (yaşatacak) nesiller yetiştirmek ister. Nasıl normal -olarak hiçbir canlının kendi canına kıyması düşünülmezse, hiçbir devletin de kendini yıkacak bir nesil yetiştirmesi düşünülemez. Bu, aksi taktirde, devletin kendi

kendini intiharı demektir. Bu da düşünölebilecek ve uygulanabilececek bir hadise değildir tabii. İngiltere'de "public schools"lar, eğitimin bu görevini yerine getirmesi için kurulmuş özel eğitim kurumlarıdır (Tezcan, 1992 , s.52).

4- Ekonomi eğitimi: Bu da; ülkenin ekonomik yönden güçlenmesi ve kalkınması için; ülkenin ihtiyaç duyduğu yeterli sayıda ve seviyede ekonomi uzmanlarını yetiştirmek demektir. Başka bir ifade ile ülkenin tabii ve suni tüm kaynakların en verimli bir şekilde değerlendirme veya kıt kaynaklardan en üstün verim alma eğitimi yapmak demektir ki, bu da hiç şüphesiz eğitim planlaması² ile gerçekleştirilebilir. Bu tür eğitime; az emekle, az masrafla ve az zamanda daha çok iş elde etmek olarak nitelendirilenden kolaylık ilkesinin tüm ülke için uygulanabilmesi eğitimi de denebilir. Toplumdaki Ekonomi (iktisat) Fakültelerinin veya eğitim kurumlarının ana amacı bu ülkenin gerçekleştirilmesi yollarını araştırmaktır denebilir.

5- Teknoloji Eğitimi: Buna yerleşmiş anlamıyla bilimsel eğitim veya kalkınma eğitimi de denir ki; eğitim bu görevi dolayısıyla daima ileriye (ilmi gelişmelere, teknik ilerlemelere) bakar. Ülkenin bu alanda geri kalmamasını, hatta başka ülkeleri geçmesini hedefler. Yani yalnız montajcılıkla (nakil ve taklitçilikle) yetinmez, mutlaka imalata (üretime), ve yani icatlara geçmeyi hedefler. Mesela bugün dünyada elektronik ve bilgisayar eğitimi mi hakim? Türk eğitim sistemi de derhal bunu programına alır Ama bunu programına almakla kalmaz, bunları temel yaparak yeni buluşlara yönelir ve yönelmesi gerekir.

Gerçek kalkınma, sanayileşme (teknolojik ilerleme) demektir. Yani üretim ve ihracat yoluyla zenginleşme demektir. Yoksa petrol (Arap) ülkeleri gibi kalkınmadan zenginleşmiş ülkeler- de vardır (Arvasi, 1976,s.26). Bunlara zengin ülkeler dediğimiz halde, kalkınmış ülkeler diyemiyoruz. Resmen bağımsız da olsalar fiilen teknoloji ülkelerinin etkisi altındadırlar. Bu durum, bir bakıma her geri kalmış ülkenin kaderidir de denebilir Öyleyse eğitimin gerçek amacı, hangi yoldan olursa olsun toplumu zenginleştirmek değil, kalkındırmaktır yani daha açık bir ifade ile kalkındırarak zenginleştirmektir.

Ancak kalkınmanın; ülke ekonomisiyle ilgili olduğu kadar devleti yönetenlerin eğitime bakış açılarıyla da çok sıkı ilişkisi olduğu unutulmamalıdır. Hatta denebilir ki: Kalkınma; ülke ekonomisiyle ve ülkeyi yöneten devlet adamlarının eğitime bakış açılarıyla doğru orantılıdır. Başka bir ifade ile kalkınma; ülkenin ihtiyaç duyduğu alanlardaki ihtiyaç duyulan sayıda ve seviyedeki elemanların yetiştirilmesiyle doğru orantılıdır. Çünkü eğitilmiş elemanlar (uzmanlar); eğitim esnasında kazandıkları teorik bilgi ve becerilerini fabrika kurmak, yeni mallar üretmek ve icat etmek suretiyle maddeye dönüştürmekte, ihracatını sağlayarak ülkeye döviz kazandırmaktadırlar. Böylece ülkenin gerçek zenginliğini ve kalkınmışlığını temin etmektedirler. Yani üretici eleman olmaktadır. Ancak bu ihtiyaç duyulan sayı ve seviyedeki elemanların yetiştirilmesi de yine ülkenin ekonomik durumuyla ve ülke yöneticilerinin eğitime bakış açılarıyla doğru

² Bkz. Hesapçıoğlu, Muhsin, İnsan Kaynakları ve Yönetimi ve Ekonomisi. İstanbul. 1994; Bilgiseven. Amiran Kurtkan. Eğitim Yoluyla Kalkınmanın esasları İstanbul. 1982

orantılıdır, diyebiliriz. Ülke zenginse ve devlet yöneticileri de eğitimin uzun vadeli fakat köklü bir yatırım malı olduğunu kavramışlarsa, yani gerçek kalkınmanın ancak eğitim yoluyla olacağına ve olduğuna inanmışlarsa o zaman, eğitim yatırımlarına fazlasıyla tahsisat ayırırlar ve yeter sayıda ve seviyedeki elemanlar daha kısa sürede yetiştirilmiş olur. Osmanlı yükselme döneminde bu gerçeğin açık örneklerini görmekteyiz. Medrese öğrencilerinin her türlü masraflarını devlet veya vakıflar tarafından karşılıksız olarak üstlenilmiş olması (Akyüz, 1994,s.60-72: Başaran, 1954,s.178); hem ülkenin zengin olduğunu, hem de resmi veya özel yönetici durumunda olanların eğitime, uzun vadeli fakat köklü (canlı) bir yatırım malı olduğuna inandıklarını gösterir. Nitekim bunda da yanılmadıkları, dönemlerine "Yükselme Dönemi" unvanının verilmesiyle fiilen ispatlanmış bulunmaktadır.

Ama şu anda devleti yönetenler, eğitimin toplumu kalkındırmadaki bu rolünü ne kadar kavramış da olsalar, devlet, ekonomik yönden zayıf olduğu, zamana göre daha memurunun karnını doyuracak (normal geçimini temin edebilecek) bir maaşı bile veremediğinden, eğitim araştırmalarına istenilen parayı ayırabilmesi de, tabiatıyla mümkün olmamaktadır. Dolayısıyla ülkenin kalkınması topal-sakat yani karınca adımıyla olmaktadır veya hızla koşan dünya karşısında yavaş kalmaktadır denilebilir.

Yeri gelmişken şu sosyal gerçeği tekrar hatırlatmakta yarar görüyorum..

Bir toplumun kalkınmışlığı veya kalkınmamışlığı daima zamanına göredir. Yani aslındaki toplumlarla mukayesesi iledir. Yoksa beş yüz sene önceki ve yüz sene önceki teknik (durumla) şimdiki teknik kıyaslanamaz ve bu kıyaslama ile hüküm verilemez. Bu, çok açık bir hata olur. Mesela Osmanlı yükselme dönemindeki Fatih Sultan Mehmed'in (o günkü sıfatıyla II. Mehmet'in), gemilerini karadan yürütmesi olayı, bugünün Ay'a füze gönderme olayından hiç de aşağı bir olay değildir. Çünkü böyle bir olayı, o günün dünyası, aklının köşesinden bile geçiremiyor, hayal bile edemiyordu Böyle fevkalade bir buluş ve başarıydı bu. Keza yıkılmaz zannedilen o güne göre en muhkem sayılan Bizans surlarını yerle bir eden şahin toplumunun icadı (ki, bunların mühendisliğinde bizzat Fatih'in de katkısı vardır), bugünün tanklarından aşağı bir buluş değildi. Olayı böyle değerlendirmek gerekir. Bilimsel düşünce bunu gerektirir.

6- Seçme İşlevi: Bu da kısaca öğrencilerin kabiliyetlerine göre seçilip yetiştirilmesi demektir. Yani modern eğitimin temel niteliği olan kabiliyete göre eğitim demektir. Gerçek kalkınma eğitimi de zaten bu tür eğitim demektir. Eğitim yatırımlarının değerlendirilmesi de yine bu tür eğitimle mümkün olmaktadır Osmanlı yükselme döneminde eğitim bu amacına ulaşmıştır. Ama daha sonra maalesef, bu amaçtan uzaklaşmıştır Eğitime rüşvet ve iltimaslar girmiş (Akyüz, 1994, s.60-72), hatta son zamanlarda medreseler asker kaçakları-

nın sığınağı haline gelmiştir³. Dolayısıyla koca imparatorluk da çökmeye yüz tutmuştur.

Günümüzde de maalesef, kitle eğitimi hakimdir. Yaygın bir bireysel (kabiliyeti göte) eğitimin yapıldığını görememekteyiz. Özel eğitim kurumlarında bu noktaya biraz daha fazla dikkat edildiğini söyleyebiliriz. Daha çok özel kabiliyet gerektiren, resim, müzik, beden ve askerlik (subaylık) gibi branşlara öğrenci alımında bu seçiciliğe şahit olmaktadır. Yani bu branşlara öğrenci alınırken mülakat metodu uygulanmaktadır. Bu metot da eğitimin bu amacına belli oranda erişmesini sağlamaktadır, denilebilir. Diğer branşların seçiminde ise toplumumuzda hâlâ, anne - baba etkisi, arkadaş çevresi, günün modası, reklamlar ve duygusal davranışlar rol oynamaktadır. Başvurulan branşa çocuğun kabiliyeti var mı, yok mu?... asla düşünülmemektedir. Tabiatıyla daha sonra bunun maddi ve manevi sıkıntılarıyla (sağlık bozulması veya meslekteki başarısızlık... gibi olaylarla) karşılaşmaktadır (Çelikkaya, 1984, s.18-19), Batının uyguladığı gibi küçük yaşlardan itibaren bilgi ve zeka testleri, kabiliyet testleri ülkemizde uygulanmamakta, ve buna göre yani bilimsel verilere göre öğrencilere yönlendirme yapılmamaktadır. Özellikle branş eğitiminin temsilcisi olan üniversitelere girerken, öğrencinin eline on sekiz, hatta yirmi üç tercihli bir form tutuşturulmakta ve doldurulmasında aday hür bırakılmaktadır; sanki öğrencinin on sekiz, yirmi sekiz yeteneği varmış gibi. Maalesef Türkiye'deki acı gerçek bu...

Neticede ülkemizde eğitimin, bu işlevinin normal olarak yerine getirebildiğini söyleyememekteyiz. Ülkemiz bu alanda yavaş. Hatta karınca adımıyla ilerlemektedir, denilebilir.

Şurası hiçbir zaman unutulmamalıdır ki, kabiliyetsiz; insanı bırakınız, hiçbir canlı yoktur Yaratıcı (Allah); her canlıya olduğu gibi her insana, hayatını kazanabilecek, rızkını elde edebilecek yani belirli bir işi başarabilecek yeteneği vermiştir. Önemli olan bu yeteneği keşfedip ona göre eğitim almak ve mesleğe girebilme. Kabiliyetine uygun mesleği seçebilmiş ve yeterli eğitimi alabilmiş bir insanın, hayatta başarısız olması düşünülemez. Eğer sosyal hayatta başarısızlıklardan şikayet ediliyorsa, bir eğitimci olarak diyebiliriz ki; bunun temelinde yatan sebep ya, yanlış branşa girmiş olmak; ya da doğru branşa girdiği

³ 1892'de yürürlüğe konulan bir uygulama ile Medreseliler askerlikten muaf tutulmuştur (Alay. 10,33, s 215) Bu uygulamanın gerekçesi açık olmamakla beraber Yönetimin; bu uygulama ile. İlim ve eğitime verdiği önemi, ülkeye eğitim yoluyla hizmetin, vatan görevi olan askerlikten aşağı bir hizmet olmadığı bilincine sahip olduğunu söyleyebiliriz. Yine bu uygulamanın, ilini adamını ilimden uzaklaştırmamak. Soğutmamak... Gibi pedagojik bir nitelik taşıdığını da söyleyebiliriz.

Keza bu uygulamanın, müminlerin hepsinin harbe gitmelerinin doğru olmayacağını, bir kısmının şehirde kalıp ilimle meşgul olmalarının uygun olacağını... İfade eden Tevbe suresinin 122. Ayetinden mülhem olabileceğini de düşünmekteyiz.

Ancak bu uygulama daha sonra istismar edilmiş ve medreseler askerlikten kurtulmak isteyenlerin sığınağı haline dönüşmüştür.

halde yeterli eğitim almamış olmak yatar. Özellikle toplumumuzda bu alanda yapılacak bir araştırmanın bu teşhisimizi doğrulayacağı kanaatini taşımaktayız.

Kabiliyet tespitinde, sistem olarak yetersiz bulunmamıza rağmen, şu pratik yolu da hatırlatmakta yarar görmekteyiz: Ebeveyn, çocuğun ilgilerini yakinen takip etmelidir. Çocuğun genellikle iki türlü ilgisi vardır. Birincisi geçici; ikincisi sürekli ilgilidir. Sürekli ilgiler birer kabiliyet alameti kabul edilip çocuğa bu açıdan bir rehberlik yapılabilir. Böylece çocuğun, kabiliyetine uygun bir mesleğe girme oranı o derece yükselmiş olur, görüşünderiz.

Nitekim her insanın birer yetenek sahibi olduğu ve toplumdaki insan sayısınınca yetenek bulunduğu ve bu yetenekler toplamına da "Yetenek Havuzu" (the pool of talent) tabir edildiği (Tezcan,1992.s.57); eğitimin; işte bu yetenek havuzundan farklı yetenekleri bulup ona göre eğitim yapmakla yükümlü olduğu kaynaklarda kaydedilmektedir.

Eğitimin bu açık veya doğrudan görevlerini iki grup halinde incelemek de mümkündür:

1-Statik

2- Dinamik

Eğitimin; statik görevi dün de, bugün de ve yarın da değişmeyecek ve değişmesi mümkün olmayan görevidir ki, bu da özellikle birinci ve ikinci maddelerdeki görevlerdir, denebilir. Yani milli kültürüne bağlı olarak çocuğun topluma ve insanlığa kazandırılması (sosyalleştirilmesi)'dir.

Diğer maddelerdeki görevler de genel hatlarıyla eğitimin "Dinamik" görevlerini oluştururlar. Eğitimin bu görevlerine kısaca kalkınma eğitimi" veya teknolojik eğitim, bilimsel eğitim"de denebilir. Eğitimin bu görevi dolayısıyla devamlı ileriye bakar, ilim ve teknolojideki gelişmeleri takip eder ve buna göre programlarında (konu ve metot olarak) sürekli değişiklik yapmak durumundadır. Eğitimin bu görevi dolayısıyla, Türkçemizdeki anlamıyla "ilerici" bir nitelik taşır. Birinci görevi dolayısıyla da "muhafazakâr"⁴ bir nitelik taşır.

⁴ Eğitimin bu statik görevine bazı kaynaklarda Tutucu terimi kullanılmaktadır ki bu, bilimsel yönden yanlıştır, kanımızca. Tutucu kelimesi olsa olsa yine Türkçemizdeki. Arapça asıllı mutaassıp kelimesinin karşılığı olabilir. Yani esneklikten uzak, katı görüş ve davranışları ifade eder. Hâlbuki eğitim sistemimizin böyle bu yapıya sahip olabilmemesinin, kanımızca, düşünülmesi bile mümkün değildir. Eşyanın tabiatına aykırı gibi bir şeydir bu. Değişen dünya da değişmezlik nasıl düşünülebilir? Bu nedenle eğitimin bu görevini 'muhafazakar kelimesiyle nitelemenin daha uygun olacağını düşünmekteyiz. Bu da koruyucu' demektir. Yeni eğitim: toplumun temel değerlerinin (din, dil, örf gibi) koruyucusu ve yaşatıcısıdır Ama tali değerlerde (teferruat sayılabilecek ve temel değerlere ters düşmeyecek davranışlarda) ise esnektir. Eğitimin bu niteliği ise muhafazakar teriminden başkası ile ifadesi güçtür Mesela ilerici kelimesinin karşıtı olan gerici' kelimesinin kullanamazsınız. Çünkü toplumumuzda bu kelime mecrasından saptırılmış, kullanının niyetine göre anlamı değişmektedir. Mesela normal inançlı (Müslüman insana da bu kelime kullanılabilir. Hâlbuki ilim de tasdik eder ki, inanç, inançtır, bunun ilerisi, gerisi olmaz ki. Bu nedenle eğitimin statik görevine genci kelimesini değil muhafazakâr" kelimesini tercih etmiş bulunmaktayız.

Başka bir ifade ile eğitimin statik görevi, değerlere (milli kültürün manevi cephesine); dinamik görevi de teknolojiye (milli kültürün maddi yönüne) yöneliktir diyebiliriz. Bunlar eğitimin iki kanadıdır, birbirlerini tamamlayıcıdır, birbirleriyle asla çatışmazlar. Hakiki kalkınma ve güçlenme ancak ve ancak eğitimin bu iki görevine eşit (dengeli) önem vermekle gerçekleşebilir. Aksi takdirde yani birine ağırlık verilip diğeri ihmal edildiği zaman mutlaka sosyal hayatta da dengeler bozulur; uyumsuzluk ve huzursuzluk artar. Türkiye'nin bu acı sosyal gerçekten yavaş yavaş kurtulmakta oluşu biz eğitimcileri sevindirmektedir.

Kısaca kişinin milliyetçi ve muhafazakâr olması (milli ve manevi değerlerin bağlı olması/ onun, ilim ve teknolojideki ilerlemesine engel değildir. Japonlar bunun tipik örneğini teşkil ederler. Millet olarak mensubu olduğumuz İslam dinin ise bir ilim dini olduğunu, bilim ve teknolojinin Çin'de (en uzak bir ülke bile) olsa gidip alınmasının gerektiğini (emrettiğini) artık bütün dünya bilmektedir, diyebiliriz. Avrupa'nın karanlık devri olan ortaçağdaki İslam Medeniyetinin varlığı da bu gerçeği açıkça doğrulamaktadır. Netice olarak diyebiliriz ki. bitkisinin Türk ve Müslüman olması onun, ilim ve teknolojideki ilerlemesine asla ve asla engel değildir, bu gerçeğin iyi kavranmasında büyük yarar görmekteyim.

Milli şairlerimizden merhum Yalıza Kemal Beyatlı'nın 'Ben, kökü mazide, dalları atide (gelecekte) olan bir çınarım anlamındaki sözleri (İstanbul Fetih Cemiyeti.1986.s. 16) adeta Eğitimin bu iki temel görevini (statik ve dinamik yönleri) veciz bir- şekilde dile getirmiştir, denebilir.

B- Dolayı (gizli) Hizmetleri: Eğitimin bu hizmetlerine gizli işlevleri veya görevleri de denebilir Bunları da şöyle özetleyebiliriz.

1- Statü kazandırma: Genellikle kişinin eğitim seviyesi yükseldikçe toplumdaki itibari (konumu) da yükselir, hatta bu durum kişinin yalnız kendisinin değil, ailesinin, akrabasının

bile statülerinin yükselmesine sebep olur. Toplumun bunlara karşı ilgisi ve takdiri artar Onlara karşı imrenme ve hayranlık duygularım açıklamaya başlarlar. Bizzat **veya** dolaylı tebrikler çoğalır. Küçük yerleşim birimlerinde eş, dost, memleketlerinden yetişmiş bulunan böyle hayırlı, yetenekli ilim ve devlet adamlarıyla övünürler, hatta onların anne babalarına: "Ben de çocuğumu okutmak, vatanına, milletine en yüksek seviyede hizmet edebilecek bildim ve devlet adamı olmasını çok arzu ettim ama maalesef, okumadı..." şeklinde arzualde bulunanlar bile olabilir ve olabildiğine bizzat sabit de olmuşumdur.

Tabii bu statü yükselmesi olayı kişinin ilim ve ahlak yönünden dengeli bir eğitim almış olmasıyla gerçekleşir. Aksi takdirde kişi, ilimde ilerlediği halde ahlaki yönden, manevi değerler yönünden yoksunsa, böyle bir ilim, statüyü tamamen düşürebilir de. Terör olaylarında bu acı manzarayla daha sık karşılaşılmaktadır.

Mesela bir kişiye bakıyorsunuz, üniversiteyi bitirmiş, bomba uzmanı olmuş. Bu icat ettiği bombayı gerektiğinde düşmana kullanacağı yerde, kendi vatanının ve vatandaşının aleyhinde kullanabilmektedir. Bu durum, kişinin ve hatta belli oranlarda ailesinin statüsünün de düşmesine sebep olduğu gibi, insanı insan yapan veya hayırlı bir kimse olmasının tek sebebinin sadece bilgi olmadığını, bilakis milli ve manevi değerler olduğunu açıkça göstermektedir.

Eğitimimizin bu noktaya çok dikkat etmesi, onun genel amacı gereğidir. Ancak eğitimin bu görevine yeterli titizliği gösterdiğine de maalesef, şahit olmamaktayız. Örneğin bugün okulda öğrencinin statüsünü belirleyen ana faktör sınavlarda kazandığı başarıdır (aldığı puanlardır); en yüksek puanı alan öğrenci en yüksek statüye yükseltilmekte (okul veya sınav birincisi ilan edilmektedir). Hâlbuki en doğru olan, çocuğun statüsünü belirlerken bilgisinin yanında ahlaki yönün de dikkate alınmasıdır. Eğitimimizden bu doğru uygulamaya geçmesini beklemekteyiz.

2-Tanıdık çevresini genişletme: Buna dost ve arkadaş arttırma da denebilir. İyi dikkat edilirse insanın eğitim seviyesi yükseldikçe, çok zaman farkına varmadan, tanıdık çevresi de genişlemektedir. İlkokulda arkadaş çevresi mahalle ile sınırlı kalırken, yükseköğretime geldiğinde yurt sathına yayılmakta, hatta yurt dışına bile taşmaktadır, diyebiliriz. Yani kişinin okul arkadaşları veya öğretim üyeleri yurdun değişik bölgelerinden gelmiş olabilecekleri gibi. Başka ülkelerden de gelmiş olabilmektedir. İcabında yurt dışında da misafir olabileceği bir adrese sahip olabilmektedir. Bu, asker arkadaşlığı gibi okul arkadaşlığı sayesinde gerçekleşmektedir. Okul onların birbirini tanımalarına sebep olmaktadır,

3-Eş seçme: Özellikle yükseköğretimde evlenme de serbest olduğundan, gençler bazen eşlerini okul arkadaşlarından seçebilmektedirler ve evlenmektedirler. Onların birbirlerini tanımalarına ve evlenmelerine sebep olan da şüphesiz okul olmaktadır⁵ Aynı okulda öğrenci olmasalar, onların birbirlerini görmeleri ve tanımaları belki de hiç mümkün olmayacaktır. Yani okul (eğitim), bu görevi dolayısıyla, bir bakıma "çöpçatanlık" yapmaktadır, denebilir.

4-Geçici işsizliği önleme: Eğitim; eğitim süresince, öğrencileri kendisine bağlayıp <devam mecburiyeti ve sınavda başarı mecburiyeti koyup) dışarıda çalışmalarına engel olmaktadır. Örneğin şu anda toplumda beş milyon işsiz varsa, okul olmadığı veya okula gidilmediği takdirde, bu gençler (öğrenciler) de dışarıda iş aramak zorunda kalacaklar ve dolayısıyla toplumdaki işsiz oram da o nispette artmış olacaktır.

5-Huzurlu ve emniyetli bir hayat sağlama: Yine iyi dikkat edilirse ilmi ve ahlaki seviyesi yükseldikçe insanların, birbirlerine olan güven ve hoş görülerinde artmakta, birbirleriyle daha rahat ve kolay diyalog kurabilmekte:

⁵ Ancak bu oranın çok düşük olduğunu da hatırlatalım. Özellikle Yüksek öğretimde pek çok kız ve erkek arkadaşlıklarına (flört) olunmakla beraber aynı oranda bu arkadaşlıkların evliliğe dönüştüğünü görmemekteyiz. İş evlenmeye gelince Dörtlülle yıpranmamış, ahlaki dejenerasyona uğramamış daha temiz ve mazbut eşler seçilmektedir. Bu noktanın biz eğitimcileri ve devlet yöneticilerini düşündürmesi gerektiği inancındayız

birbirlerinin haklarına daha fazla riayet etmekte, kendilerini başkalarının yerine de koyabilmekte, yani o nispette "biz" duygusuna sahip olmaktadır.

Adeta İslam'daki "kendin için sevdiğini başkaları için de sevmedikçe; kendin için sevmediğini başkaları için de sevmediğin müddetçe gerçek mümin olamazsınız. " veya" Müslüman; eliyle ve diliyle başkalarını rahatsız etmeyen (veya başkalarının, kendisinin elinden ve dilinden rahatsız olmayan) kimsedir." (Nevevi, 1964,cilt:1 s.406-415; El-Haşimi, 1964, s.7; Gazali, 1971, cilt:1-2, s.277-282,295). İkaz ve tarifleri çerçevesinde bir hayat gerçekleşmektedir, denebilir. Nitekim çevremize bir göz gezdirmemiz bile bu gerçeğin görülmesini kolaylaştıracaktır, kanaatindeyiz. "Etme cahil ile ülfet, ya elinden, ya dilinden bir kaza çıkar.."anlamındaki halk sözünü de dikkate alarak diyebiliriz ki. gerçekten vurma, kırma, küfür gibi hoş olmayan ve çevreyi rahatsız eden, güveni sarsan olaylar genellikle cahiller arasında, kültür seviyesi düşük muhitlerde görülmektedir. Eğitim seviyesi yüksek muhitlerde, başka bir ifade ile görgülü ve bilgili muhitlerde kolay kolay böyle hareketlere rastlanmaz. Aksine herkes her meseleyi görüşerek, konuşarak ve birbirlerini rahatsız etmeden halletmeye çalışırlar. Bu durum bir toplum için geçerli olduğu gibi toplumlararası ilişkiler için de geçerlidir. Kültür seviyesi yüksek toplumlar daima diyaloga ağırlık verirler ve aralarındaki meselelerini bu şekilde halletmeye çalışırlar yani hemen böyle bir çözüm yolunu seçmek aksi durum, cahillik ve geri kalmış bir toplum alameti olmaktadır.

Şehir ve apartman hayatından da bu alanda bir örnek gerekirse: cahil veya eğitimsiz bir insan; tepende odun parçalar, müziğini alabildiğine açar. daire kapısını var kuvvetiyle örter, ortak sorunlarda kendi menfaatinden başka ölçü tanımaz, koridorlarda yüksek tonda konuşur... Tahsili ve terbiyeli komşu ise bunun tam aksi hareket eder. yani komşularını rahatsız edecek davranışlardan son derece sakınır...

Dolayısıyla biz eğitimciler, tüm nüfusumuzun eğitim seviyesinin daima yükselmişini savunuruz. Eğitim seviyesinin yükseldiği oranda toplumda huzur ve güvenin artacağına inanırız. Vatandaşımızın işi mesleği ne olursa olsun, yani kişi ister işçi olsun, ister çiftçi olsun, ister amir olsun, ister memur olsun, ister çalışan, isterse ev hanımı olsun... Görgülü ve bilgili olmasının veya yüksek eğitilmiş olmasının ne zararı olur ki.....Aksine, yukarıda anlatmak istediğimiz gibi, sosyal açıdan mutlaka yarar olacaktır ve kişiler arası demokratik davranışlar gelişecektir, inancındayız.

Eğitimin doğrudan görevleri veya fonksiyonları, tüm vatandaşlar tarafından rahatça görülebildiği, takip edilebildiği, yerine getirilmediğinde eğitim, sorguya çekilebildiğinden bu görevlere açık işlevler: dolaylı hizmetleri ise ilk anda tüm vatandaşlar veya her vatandaş tarafından hemen görülmediği, farkına varılmadığı, ancak ilgililer tarafından bilinebildiği için, bu görevlere de eğitimin gizli işlevleri denilmektedir (Bu konuda bk. Tezcan. 1992, s.48-64).

KAYNAKLAR

- Akyüz, Yahya. Türk Eğitim Tarihi. Ankara.1994.
- Atay, Hüseyin, Osmanlılarda Yüksek Din Eğitimi. İstanbul. 1983
- Arvasi, S. Ahmet. Eğitim Sosyolojisi. İstanbul. 1976.
- İstanbul Fetih Cemiyeti. Bayatlı, Yalıya Kemal, Siyasi, Edebi Portreler, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınlan İstanbul 1986. s 16
- Başaran, İbrahim Ethem. Eğitime Giriş. Ankara. 1984.
- Bilgiseven, Amiran Kurtkan. Eğitim Sosyolojisi. İstanbul, 1987, s.71.
- Bil "işeyen, Amiran Kurtkan. Eğitim **Yoluyla** Kalkınmanın Esasları. İstanbul. 1982
- Çelikkaya, Hasan. "İnsanımız ve Eğitimimiz, İnsan ve Kainat. Aylık Bilim ve Teknolojisi Araştırma Dergisi. İstanbul. Aralık 1994. S yi: 109. s 18-19.
- Çelikkaya, Hasan. "Eğitim Ordusunun Özellikleri **M.Ü.** Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi. İstanbul. 1990 Sayı: 2 s.67-72
- Çelikkaya, Hasan. "Kalkınma Ruhu ve Eğitim , M.Ü.A.E.F. Eğitim Bilimleri Dergisi, İstanbul, 1992, Savı: 4, s.27-43.
- Çelikkaya, Hasan. Barışçı Zihniyet ve Türk Milli Eğitim Sistemi İnsan ve Kainat. Aylık Bilim ve Teknolojisi Araştırma Dergisi, İstanbul. Ocak 1995. Sayı: 110.s.38-39.48
- El-Hasimi. Es-Seyyid Ahmet Muhtarül Ehadis in Neveyye. (Çev, Abdullah Avdm-A. Fikri Yavuz). İstanbul. 1964. s.7. Hadis No: 37.
- Erkal. Mustafa Sosyal Meselelerimiz ve Sosyal Değişme. Ankara. 1984. s 3-12.
- Gazali: Kimya-yı Saadet (Çev. A. Faruk Meyan ı. İstanbul. 1971, C. I_II. s. 277-282.295.
- Hesapçioğlu, Muhsin. İnsan Kaynakları Yönetimi ve Ekonomisi, İstanbul. 1994.
- Nevevi, Muhyiddin; Riyasü's Salihin (tere. Kıvamüddin Burslan-Hasan Hüsnü Erdemi. Ankara. 1958. C.3.s.1-9.
- Tezcan. Mahmut. Eğitim Sosyolojisine Giriş. Ankara 1981.